

Alevilik Nasıl Doğdu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Aleviliğin kökeni genel olarak Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Ancak Anadolu Aleviliği ele alınırken islamöncesi ve sonrası birçok farklı dinsel ve kültürel unsuru da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Önce Aleviliğin doğuşuna yolaçan gelişmeleri görelim:

Hız. Muhammed'in vefatı sonrasında ortaya çıkan kimin halife olacağı sorunu, Alevi-sünni meselesinin ilk tohumlarını atmıştır. Hız. Muhammed daha sağlığında birçok kez Hız. Ali'nin halefi olacağını vurgulamıştı. Hız. Muhammed'in soyu, kızı Hız. Fatıma'yı eş olarak verdiği Hız. Ali'den devam etmişti. Hız. Muhammed Mekke'ye Hicret ettiği zaman da ailesine ve işlerine bakmak üzere Hız. Ali'yi yerine bırakmıştı. Üstelik Peygamber Hız. Ali'nin katıldığı hemen hemen bütün savaşlarda onu komutan olarak atamıştır.

Bilindiği üzere Hız. Muhammed Veda Haccı dönüşünde (632) Gadîru Hum adlı yerde beraberindeki müslümanlarla konaklayarak bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında kendisinden sonra amcasıoğlu ve damadı Hız. Ali'nin müslümanlara önder yani halife tayin olduğunu ifade etmişti. Orada aralarında İkinci Halife Ömer'in de bulunduğu müslümanlar bundan dolayı Hız. Ali'yi kutlamışlardı.

Ölmeden önce Hız. Muhammed "Bana bir kalem ve kağıt getirin size bir vasiyet yazdırayım ki, benden sonra ihtilafa düşmeyeziniz." demiş ancak bu isteği yerine getirilmemiş ve Peygamber vasiyetini yazamadan vefat etmişti. Daha sonra Hız. Ali ve diğer aile üyeleri Peygamberin defin işleriyle uğraşırken, Ebu Bekir ve Ömer'in de aralarında bulunduğu ensar ve muhacirin ileri gelenleri iktidar kavgasına başlamışlardı bile. Bu iktidar mücadelesi Ebu Bekir'in halife olması ile sonuçlanmış, daha sonra sırasıyla Ömer ve Osman halife olmuşlardır. Sonuç olarak bu üç kişinin halifelikleri, deyim yerindeyse Peygamberin Ehli Beytine rağmen gerçekleşmiş, bu nedenle yüzyıllardır tartışılmalıdır. Hız. Ali ve Hız. Fatıma bu halifelikleri onaylamamakla birlikte, iktidar uğruna gerginlik yaratmaktan da kaçınmışlar, bu haksızlığı sineye çekmeyi uygun görmüşlerdir.

Alevi-Sünni meselesinin ilk çıkışı özetlemeğe çalıştığımız bu halifelik meselesine dayanır. Ehli Beytin başına gelenler ve bunlardan en önemlisi Kerbela Olayı ise Aleviliğin siyasal ve düşünsel bakımlardan daha da olgunlaşmasına ve Araplar dışındaki diğer uluslar arasında da yayılmasına neden olmuştur. Şimdi bu gelişmeleri görelim:

Alevilik Nasıl Doğdu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Osman'ın halifelik dönemi (644-656), daha önce tohumları ekilmiş bulunan bölünmelerin, problemlerin su yüzüne çıktığı bir dönem olmuştur. Halife Osman'ın yönetiminde akrabalarına, yani Emevi ailesine gösterdiği aşırı yakınlık ve valiliklere onları tayin etmesi ve diğer suistimaller ona karşı Irak, Mısır, Hicaz ve Surite'de yoğun bir hoşnutsuzluk duyulmasına yolaçmıştır. Valileri halka kötü davranıyor olmalarına rağmen onları koruyucu bir tutum takınmış, sonuçta Mısır, Basra ve Kûfe'den yola çıkan gruplar Halife Osman'ın evini kuşatarak onu öldürmüşlerdir.(656)

Üçüncü Halife Osman'ın öldürülmesi sonrası Hz. Ali halifeliği sahabenin ısrarları üzerine kabul etmiştir. Hz. Ali iç karışıklıkların çok yoğun olduğu bir dönemde ve bu karışıklıkları sonlandırmak amacıyla halifelik görevini kabul etmiştir. Daha önce Osman'ın aleyhinde bulunmuş olan Hz. Muhammed'in eşlerinden Ayşe, Talha ve Zübeyr, Hz. Ali'nin halife olması sonrasında onu Osman'ın ölümünden sorumlu tutarak Cemel savaşına yolaçmışlardır. Cemel Savaşı Hz. Ali'nin galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Hz. Ali bu olaydan sonra Şam'da hüküm sürmekte olan ve kendisine biat etmeyi reddeden Şam Valisi Muaviye sorununun çözümüne girişti. Muaviye, Hz. Ali'yi Osman'ın ölümünden sorumlu tutuyor ve Şam'da bunun propagandasını yapıyordu. Hz. Ali'nin uyarıları sonuçsuz kalınca Hz. Ali ve Muaviye Orduları arasında Siffin Savaşı (657) başlamış oldu. Hz. Ali'nin ordusu savaşı kazanmak üzereyken, Muaviye'nin yakın adamı Amr İbn-ül As'ın, askerlerin mızraklarının ucuna Kuran sayfalarını bağlatarak "Allahın kitabı sizinle bizim aramızda hakem olsun." diye bağırması sonucu Hz. Ali'nin ordusu saldırıyı durdurdu. Bu şekilde Amr'ın hilesi işe yaramış ve iki taraftan hakemler seçilmiş, bir sonuca ulaşılamamıştır. Burada Hz. Ali'nin ordusundan ayrılan bir grup da Hariciler adını almışlardır. Böylece müslümanlar Hz. Ali yandaşları, Muaviye yandaşları ve Hariciler olmak üzere üçe bölünmüş oluyorlardı. Hz. Ali vefatından önce Haricilere yönelik askeri bir hareket düzenlemiş, önemli bir bölümünü yok etmişti. 24 Ocak 661'de ise Hz. Ali, İbn Mülcem adlı bir harici tarafından uğradığı saldırı sonucunda şehid olmuştur.

Bu şekilde Emevi hükümdarı Muaviye iktidara yönelik siyasal amaçlarını ne pahasına olursa olsun elde etmeye uğraşmış, Siffin'de Hz. Ali'ye yenileceğini anlayınca hileye başvurmuş ve Hz. Ali'nin vefatı ile Emevi saltanatını kurma amacına ulaşmıştır. Hz. Ali'nin vefatı sonrası Şam ve Mısır dışında bütün eyaletler Hz. Hasan'a biat etmişlerdi. Muaviye kendi iktidarı için tehlikeli saydığı Hz. Hasan'ı zehirletmekten de çekinmedi. Muaviye, Ehli Beyte ve Hz. Ali yandaşlarına her türlü eziyeti yaptırmış, camilerde Hz. Ali'ye lanet okutmuş ve kendisinden sonra oğlu Yezid'in halife olmasını sağlamak yoluna gitmişti. Hz. Hasan'ın zehirletilmesiyle Yezid'in önünde en büyük engel olarak Hz. Hüseyin bulunmaktaydı.

Yezid ilk iş olarak Medine Valisi ve akrabası Velid'e bir mektup yazarak, özellikle Hz. Hüseyin'in muhakkak kendisine uymasının sağlanmasını, bunu reddederse öldürülmesini emrediyordu. Doğal olarak Hz. Hüseyin'in Yezid gibi bir zalime itaat etmesi mümkün değildi. Hz. Hüseyin, Muhammed Hanefi'nin de tavsiyesiyle 4 Mayıs 680 gecesi, bütün aile fertlerini yanına alarak

Alevilik Nasıl Doğdu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Mekke'ye gitti. Ayrıca, Hz. Hüseyin'in Yezid'e biat etmediğini ve Mekke'ye gittiğini öğrenen Kûfeliler de Hz. Hüseyin'e elçiler göndererek Kûfe'ye davet ile kendisini halife olarak tanıyacıklarını bildirdiler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin amcaoğlu Müslim'i uygun bir ortam sağlamak için Kûfe'ye gönderdiyse de Müslim Yezid'in adamlarınca yakalanarak idam edildi. Hz. Hüseyin Mekke'den Kûfe'ye doğru yola çıktığı sırada Müslim öldürülmüştü.

Hz. Hüseyin ve beraberindekiler Kerbela'ya geldiklerinde hem susuz bırakılmış, hem de binlerce kişilik ordu tarafından sarılmış durumdaydılar. Yezid'in Kûfe valisi Ubeydullah, Hz. Hüseyin'in geri dönmek, Yezid'le görüşmek veya islam sınırlarından birine gitmek isteklerinden hiçbirini kabul etmedi. Esasen onun görevi Yezid'in emrini yerine getirmek, yani Hz. Hüseyin'i öldürmektir. Çünkü biliyordu ki Hz. Hüseyin yaşadığı sürece efendisi Yezid'e rahat yoktu. Sözde müslümanlardan oluşan koskoca bir ordu iktidar uğruna kendi dinlerini kuran Peygamberin torununu ve ailesini katletmeye kararlıydı.

Nihayet 10 Ekim 680 (Hicri 10 Muharrem 61) günü Hz. Hüseyin son hazırlıklarını yaptı ve Yezid'in ordusuna yaklaşarak hitab etmek istediysede, bu anlamlı konuşma Yezid'in ordusunu pek etkilemedi. Çok dengesiz bir şekilde başlayan savaşta Hz. Hüseyin'in 23 süvari ve 40 piyadeden oluşan savaşçıları öğleden sonraya gelindiğinde gittikçe azalmış bulunuyordu. Hz. Hüseyin de bu az sayıda insanla yaya olarak savaşıyordu. Sonunda Şimr'in emriyle her yandan hücum edilerek Hz. Hüseyin şehid edildi. Sonra çadırlar yağma edildi, hasta olan İmam Zeynel Abidin de öldürülmek istendiysede engellendi. Bu çirkin savaşın en küçük kurbanı ise daha altı aylık bir bebek olan Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Asgar'dı. Hz. Hüseyin tarafında şehid olanlar yetmiş iki kişi idi.

Kerbela olayı yüzyıllara damgasını vurmuş bir tarihsel olaydır. Bu olay o zamanki müslüman memleketleri halklarını o kadar etkiledi ki Emevi saltanatı kökünden sarsıldı. Kerbela Olayı İran ve Hicaz'da duyulunca halkta Emevilere karşı büyük bir kin oluştu ve isyan hareketleri başgösterdi. Yezid'in Mekke ve Medine'ye saldırması ise bardağı taşıran son damla oldu. Özet olarak, camilerde Hz. Ali'ye küfür ettirilmesi, önce Hz. Hasan'ın daha sonra da Hz. Hüseyin ve ailesinin ki Peygamberin soyu onlardan devam ediyordu, acımasızca öldürülmeleri, Emevi Hanedanına karşı muhalif bir düşünsel ve siyasal temeli olan bir harekete yolaçtı. Bu harekete Hz. Ali yandaşlığı veya Alevilik demek mümkündür.